

नेपाल सरकार

कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय

योजना महाशाखा

फोन १२२६४६५
१२२३४४१

फ्याक्स १२२५६२५

प.सं : यो. व. का. ०६४/६५
च.नं. २१४

सिंहदरवार
काठमाण्डौ, नेपाल

मिति :- २०६४।१।१५

विषय :- कृषि प्राविधिक कार्यसमूह कार्यान्वयन निर्देशिका स्विकृति सम्बन्धमा ।

- श्री कृषि विभाग, हरिहर भवन ।
- श्री पशु सेवा विभाग, हरिहर भवन ।
- श्री नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, सिंहदरवार प्लाजा ।

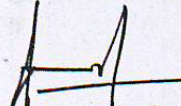
नेपाल सरकार (सचिवस्तर) को मिति २०६४।१।१२ को निर्णयानुसार कृषि प्राविधिक कार्यसमूह कार्यान्वयन निर्देशिका स्विकृति भएको व्यहोरा निर्देशानुसार अनुरोध गर्दछु । साथै उक्त निर्देशिका यसै साथ संलग्न गरिएको छ ।

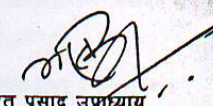
प्रतिबद्धता

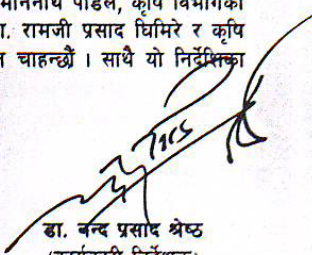
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदको कृषि अनुसन्धान र विकासमा संलग्न सरोकारवालाहरू (stakeholders) संग सहभागीतामूलक कार्यगत एकता कायम गर्न केन्द्रिय र क्षेत्रीयस्तरमा प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठीहरू वार्षिक रूपमा संचालन गर्दै आएको सर्वविदितै छ । साथै कृषि अनुसन्धान र प्रसार वीचको समन्वयलाई दीगो तुल्याउन संचालन गर्नुपर्ने आवश्यकता समेत महशुस गरिएको छ । यी गोष्ठी संचालनका लागि प्रयोगमा ल्याइएको मीजुदा निर्देशिका समासामयिक परिमार्जन गर्न आवश्यक महशुस गरी परिमार्जन गरिएको छ । परिमार्जित निर्देशिका अनुसार संचालन गरिने प्राविधिक कार्यसमूहबाट जनाईएका प्राविधिक कटिबद्धता कार्यान्वयन गर्न हामी कटिबद्धता जनाउँदछौं ।

यस निर्देशिकाले जिल्ला, क्षेत्रीय देखि राष्ट्रिय स्तरसम्म आ-आफ्नो कार्यक्षेत्रमा संलग्न सहभागीहरू वीच कार्यगत एकता कायम गराउन सहयोग पुऱ्याउनेछ । निर्देशिकामा भएको प्रावधानहरूलाई राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहले आवश्यकता अनुसार समय सापेक्ष सुधार एवं परिमार्जन गर्दै लानेछ ।

यो निर्देशिकाको निमार्ण एवं समादानका अवधारक " उपभोक्ता संघ समन्वयन तथा विकास केन्द्र" का तत्कालिन परामर्शदाता डा.जगदीश राज बराल, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, बाह्य अनुसन्धान महाशाखाका तत्कालिन प्रमुख श्री धानेश्वर प्रसाद पोखरेल र बरिष्ठ वैज्ञानिकहरू डा. माधव जोशी, रामजी खड्का तथा नरेश सिंह ठाकुरको अथक परिश्रमबाट जिल्ला, क्षेत्रीय देखि केन्द्रसम्मका कृषि मन्त्रालय, कृषि विभाग, पशु सेवा विभाग, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद र विभिन्न गैर सरकारी संस्था समेतको सुभावलाई समेटि निर्देशिका तयार पार्न गरिएको प्रयासको सराहना गर्दछौं । कृषि मन्त्रालयका सह-सचिव सुरेश कुमार वर्मा, तत्कालिन उप-महानिर्देशक डा. कौशल किशोर लाल (कृषि विभाग) तथा डा. शुभ नारायण महतो (पशु सेवा विभाग), परिषदका तत्कालिन निर्देशकहरू शम्भु बहादुर पाण्डे तथा डा. नन्द प्रसाद श्रेष्ठ, तत्कालिन ए.आर.ई.पि का प्रोजेक्ट को-अर्डिनेटर भरत प्रसाद उपाध्याय, तत्कालिन कृषि विभाग र पशु सेवा विभागका क्षेत्रीय निर्देशकहरू, र क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्रका तत्कालिन निर्देशकहरूले यस निर्देशिकालाई व्यावहारिक र समयसापेक्ष बनाउन गर्नु भएका प्रयासका लागि धन्यवाद दिन चाहन्छौं । हाल नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, बाह्य अनुसन्धान महाशाखाले यतालाई समय सापेक्ष परिमार्जन गरी अंतिम रूप दिने प्रयास गरेकोले यस कार्यमा संलग्न सो महाशाखाका प्रमुख डा. भारतेन्दु मिश्र, बरिष्ठ वैज्ञानिकहरू रामजी खड्का, डा. मीननाथ पौडेल, कृषि विभागका कृषि अर्थ विज्ञ कन्वन राज पाण्डे, पशु सेवा विभागका बरिष्ठ पशु विकास अधिकृत डा. रामजी प्रसाद घिमिरे र कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयका बरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ श्रवण कुमार अधिकारीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छौं । साथै यो निर्देशिका परिमार्जन गर्न सहयोग पुऱ्याउने अपूर्ण मानानुभावहरूलाई समेत धन्यवाद दिन चाहन्छौं ।

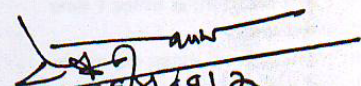

डा. पुरुषोत्तम प्रसाद मैनाली
(महानिर्देशक)
पशु सेवा विभाग

भरत प्रसाद उपाध्याय
(महानिर्देशक)
कृषि विभाग

डा. नन्द प्रसाद श्रेष्ठ
(कार्यकारी निर्देशक)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद

कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (Agricultural Technical Working Group) ले कृषि अनुसन्धान तथा विकाससंग सम्बन्धित निकायहरू (Multi-Actors) बिच सार्थक कार्यगत प्राविधिक समन्वय गरी साभेदारीमूलक प्रविधि विकास एवं प्रसारमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने विश्वास लिएको छु । साथै यस कार्यसमूहको प्राविधिक छलफललाई बढी उपलब्धीमूलक बनाउन तयार पारिएको यो निर्देशिकाले विभिन्न तहमा हुने प्राविधिक गोष्ठीलाई बढी व्यावहारिक एवं प्रभावकारी बनाउने हुनाले यस निर्देशिकालाई कार्यान्वयनमा ल्याउन नेपाल सरकार, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय कटिबद्ध छ ।

०६४/११/२
टेक बहादुर थापा
सचिव
कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
सचिव

विषय-सूचि

प्रतिबद्धता		१
१. भूमिका		१
२. निर्देशिकाको आवश्यकता		२
२.१ सहभागीमूलक प्रविधि विकास		३
३. कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको औचित्य		३
४. कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको उद्देश्यहरु		३
४.१ मूल उद्देश्य		३
४.२ विशेष उद्देश्यहरु		३
५. कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको कार्यान्वयन विधि		४
५.१ क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह		४
५.२ बाली/वस्तुगत अनुसन्धान कार्यक्रम तथा अन्य कृषि अनुसन्धान केन्द्रका प्रभाव क्षेत्रमा पर्ने जिल्लाहरु		४
५.३ अनुसन्धान तथा विकासमा कृषि/पशु सेवा विभाग अन्तरगतका फार्महरुको भूमिका		५
५.४ कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको तहगत स्वरूप		७
५.५ कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको संरचना		८
५.६ प्राविधिक कार्य समूहका सरोकारवाला		८
५.७ प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरु :		९
५.८ प्राविधिक कार्यसमूहको गठन		११
५.८.१ जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको कार्य विवरण		१३
५.८.२ क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह		१४
५.८.३ राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको कार्य विवरण		१४
६. कृषि प्राविधिक कार्यसमूह संचालनको चक्रीय प्रक्रिया		१५
६.१ गोष्ठी संचालन		१५
६.२ सहज सहभागीता:		१६
७. अनुगमन प्रक्रिया		१७
८. कार्यक्रम तथा वजेट		१७
अनुसूची १	कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको अनुगमन सूचक	२०
अनुसूची २	नेपाल सरकार, कृषि मन्त्रालय अन्तरगत सेमीनार/गोष्ठी संचालन खर्च व्यवस्था	२१

तालिका र चित्र सूचि

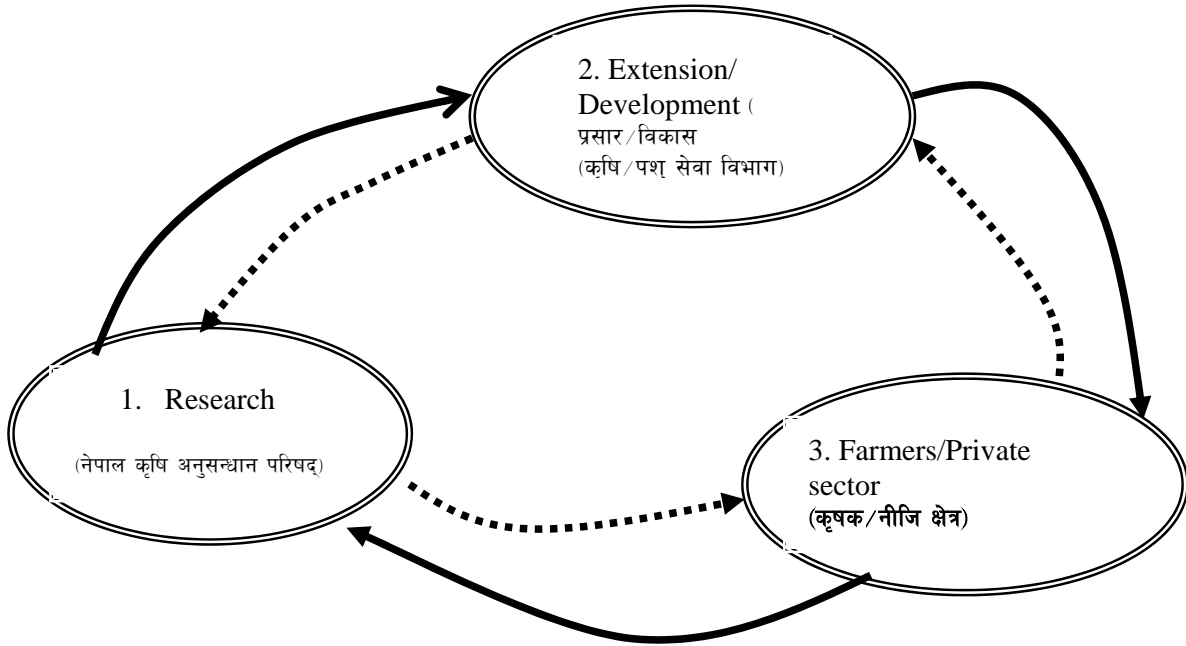
तालिका नं. १	कृषि प्राविधिकका लागि जिम्मेवार अनुसन्धान केन्द्र र प्रभाव क्षेत्रहरु	४
तालिका नं. २	बाली/वस्तुगत कार्यक्रम तथा कृषि अनुसन्धान केन्द्रहरुको प्रभाव क्षेत्रका जिल्लाहरु	४
तालिका नं. ३	कृषि विभाग अन्तर्गतका बागवानी, तरकारी फार्म तथा केन्द्रहरु	५
तालिका नं. ४	कृषि विभाग अन्तर्गतका रेशम खेती विकास कार्यालयहरु तथा मत्स्य विकास फार्महरु र तालिम केन्द्रहरु	६
तालिका नं. ५	पशु सेवा विभाग अन्तर्गतका पशु विकास फार्महरु	६
तालिका नं. ६	कृषि प्राविधिक कार्य समूहका सरोकारवालाहरु र तिनीहरुको भूमिका	९
तालिका नं. ७	जिल्ला, क्षेत्रीय र राष्ट्रियस्तरका प्राविधिक कार्यसमूहका संबद्धप्रात्रहरु	१०
तालिका नं. ८	जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरु	११
तालिका नं. ९	क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरु	१२
तालिका नं. १०	राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरु	१३
तालिका नं. ११	विभिन्न स्तरका गोष्ठी संचालनको चौमासिक लक्ष	१८
तालिका नं. १२	गोष्ठी संचालन/ सहभागिता कार्यक्रमको चौमासिक लक्ष	१९
चित्र नं. १	अनुसन्धान, प्रचार र कृषक विच परम्परागत समन्वय र संबन्ध	१
चित्र नं. २	बहुप्रात्र बीच सम्बन्ध तथा आवद्धता	२
चित्र नं. ३	अनुसन्धान, प्रसार र उपभोक्ता विचको समन्वय तथा आवद्धता	३
चित्र नं. ४	अनुसन्धान र विकासमा कृषि/पशु सेवा विभागका फार्महरुको भूमिका	७
चित्र नं. ५	कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको यिध अजबचत संरचना	८
चित्र नं. ६	प्राविधिक कार्यसमूह संचालनको चक्रीय प्रक्रिया	१५
चित्र नं. ७	कृषि अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धि योजना तर्जुमा प्रकृया	१६
चित्र नं. ८	प्रमुख प्रात्रहरुको सहज सहभागिता क्षेत्र	१७

Abbreviations

NATWG	:	National Agricultural Technical Working Group
NAST	:	Nepal Academy of Science and Technology
RATWG	:	Regional Agricultural Technical Working Group
DATWG	:	District Agricultural Technical Working Group
AR & D	:	Agriculture Research and Development
PTD	:	Participatory Technology Development
AREP	:	Agriculture Research and Extension Project
NARC	:	Nepal Agricultural Research Council
IMP	:	Integrated Pest Management
FFS	:	Farmer Field School
PPP	:	Pocket Package Programs
OR	:	Outreach Research
PCPS	:	Problem Census and Problem Solving
CBOs	:	Community Based Organizations
NGO	:	Non-Government Organization
PLAA	:	Panchayat Level Agriculture Assistant
TOT	:	Transfer of Technology
IAAS	:	Institute of Agriculture and Animal Science
AEC	:	Agriculture Enterprise Center
SEAN	:	South East Asian Network
ANR	:	Agriculture Natural Resources
RECOM	:	Research Extension Coordination Meeting
T & V	:	Training & Visit

१. भूमिका

कृषि प्राविधिक कार्यसमूह सरोकारवालाहरू (Stakeholders) का लागि निश्चय पनि अन्तरक्रिया गर्ने थलोको रूपमा रहे पनि यी कार्यसमूहको उद्देश्य, दायरा, अधिकार तथा प्रतिवद्धता (Commitments) स्पष्ट नभएका कारणले क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्रै पिच्छै भिन्न-भिन्न किसिमले गोष्ठीहरू संचालन भएको पाइयो। गोष्ठीको उपलब्धि निर्णय पुस्तिकामा मात्र सिमित रहयो। गोष्ठीहरू नियमित हुन सकेनन् र सहभागीतामा क्रमिक रूपमा ह्रास हुदै गयो। जसको फलस्वरूप: दोहोरो पृष्ठपोषण पनि मजबुद हुन सकेन। (चित्र नं. १)

चित्र नं. १ अनुसन्धान, प्रसार र कृषक विच परम्परागत समन्वय र संबन्ध

दोहोरो पृष्ठपोषण र आवद्धतालाई समयानुकुल र मजबुद बनाउन कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको परिचालन गर्नु पर्ने आवश्यकतालाई देहायका बुदाँहरूले प्रष्ट्याउँदछ।

- कृषक समुदायको आवश्यकता र चाहना अनुकुल कृषि प्रविधिको खोज र विस्तारमा अझ सक्रियता ल्याउन।
- कृषि अनुसन्धान र विकासका सहकर्मी विच अन्तरक्रिया गर्ने थलो प्रदान गर्न।
- कृषि अनुसन्धान र विकासको सफलताको आधार तय गर्न।
- सरोकारवालालाई कार्यस्थल एंव जिम्मेवारी दिई कृषि अनुसन्धान तथा विकासको प्रक्रियामा समेट्दै लैजान।
- अनुसन्धानात्मक समस्याको पहिचान र विश्लेषण गर्न।
- संबद्ध सबै निकायबाट विकसित प्रविधिलाई छिट्टै विस्तार गर्न।
- साभेदारी मूलक कार्यक्रमद्वारा नयाँ प्रविधिको खोज र विस्तार गर्न।
- कृषि अनुसन्धान तथा विकास प्रक्रियाका सरोकारवालाहरूको सहभागिता/ साभेदारीता बढाउदै लैजान।

२. निर्देशिकाको आवश्यकता

कृषकहरूको आवश्यकता र चाहना अनुरूप कृषि प्रविधिको खोज र विस्तारलाई प्रभावकारी बनाउन नेपालमा कृषि अनुसन्धान तथा प्रसार आयोजना लागु भएपछि उक्त आयोजनाले क्षेत्रीयस्तरमा रहेका चारवटा क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्रहरूको संयोजकत्वमा कृषि अनुसन्धान र विकासका विविध पक्षहरूमा अन्तरक्रिया गरी मार्गदर्शन गर्न क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको थालनी गरिएको थियो।

क्षेत्रीयस्तरमा रहेका कृषि प्राविधिक कार्यसमूहले कृषि अनुसन्धान र विकासका पात्रहरू विच समन्वय र अन्तरक्रिया गर्ने थलो

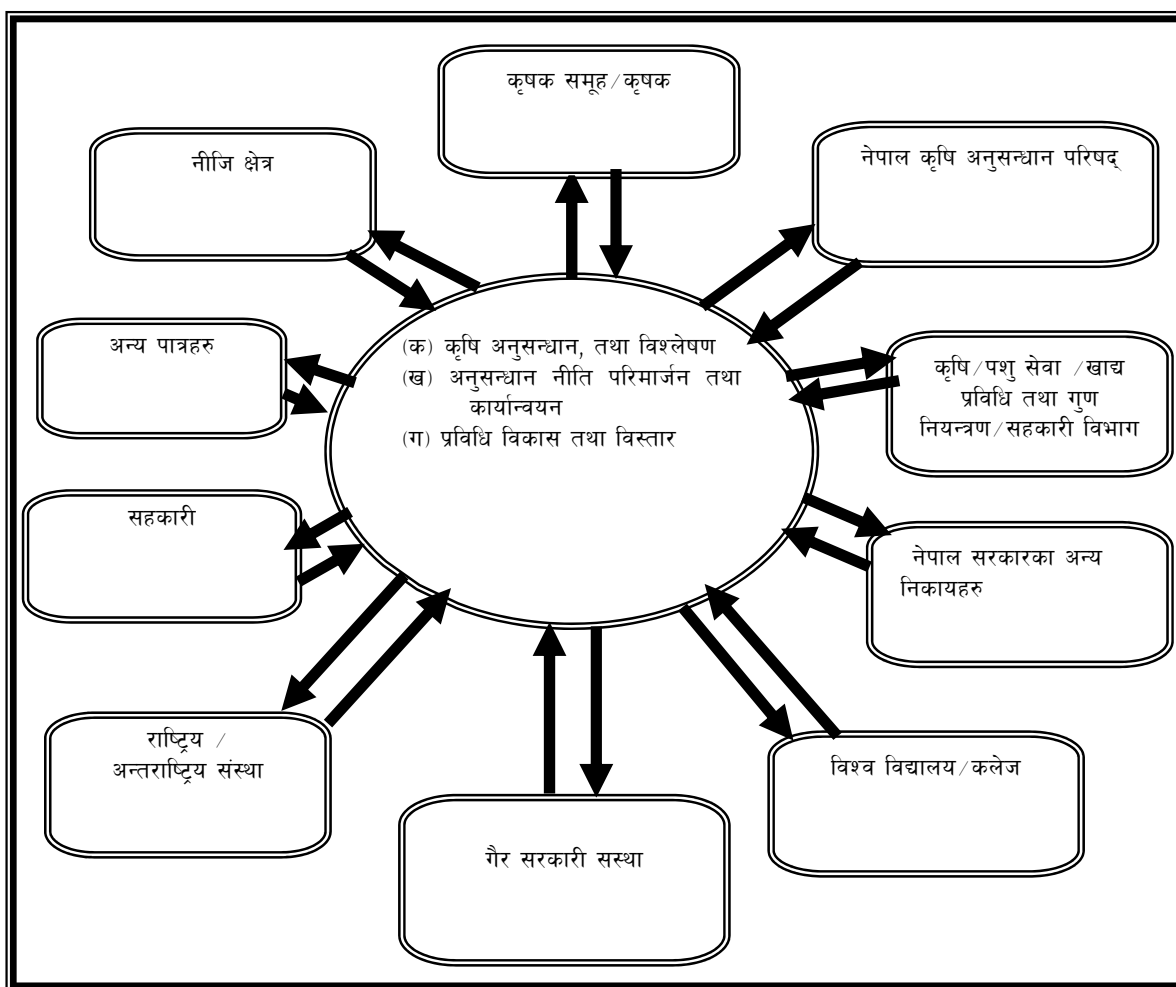
(Interface) को सिर्जना गरे तापनि यस थलोको प्रभावकारीता सम्बन्धी देहायका केही पक्षहरु उजागर गरको छ ।

- कार्यसमूहको उद्देश्य, कार्यक्षेत्र र अधिकारको स्पष्टता
- कार्यसमूहका सरोकारवालाहरु (Stakeholders) को पहिचान
- जिल्ला देखि राष्ट्रियस्तर सम्मको संगठनात्मक संरचना
- कृषि वातावरणीय क्षेत्रहरु (Agro-Ecological Zones) को आधारमा प्रविधि विकास तथा विस्तार
- कार्यक्रम प्रतिको प्रतिबद्धता
- कार्यसमूहको एकरूपता

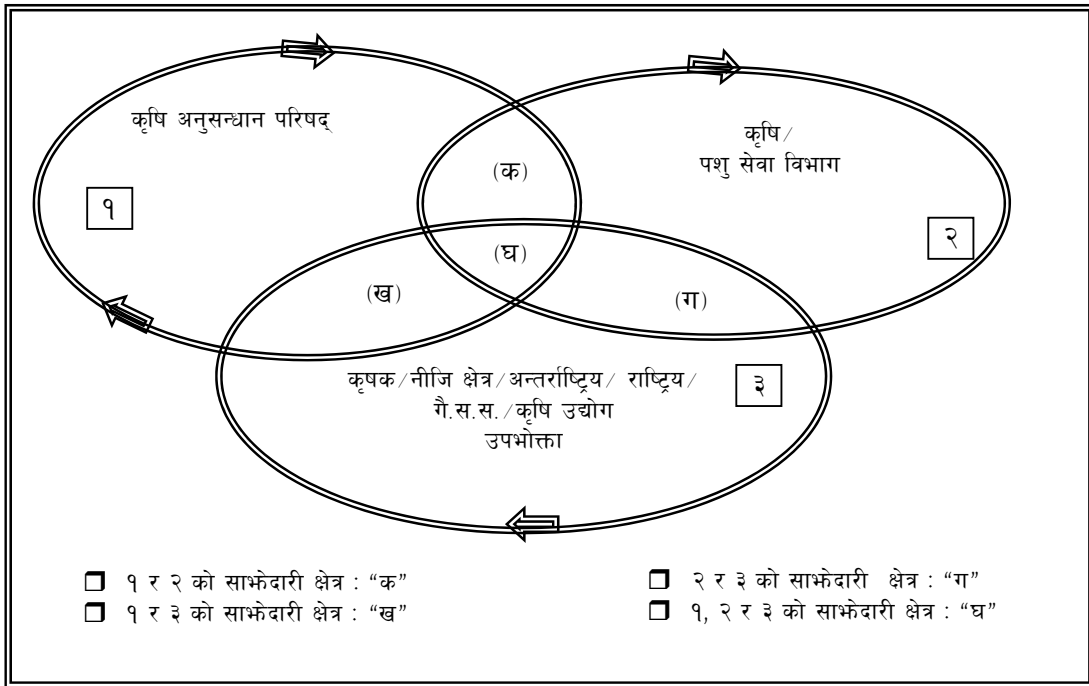
अतः अनुसन्धान र विकासको प्रक्रियामा प्राविधिक कार्यसमूहको प्रभावकारी संचालनका लागि यस्ता कार्यसमूहलाई जिल्ला देखि राष्ट्रियस्तर सम्म एउटै दायरा भित्र समेटेर लैजान यस कृषि प्राविधिक कार्यसमूह परिचालन निर्देशिकाले सहयोग पुऱ्याउने विश्वास गरिएको छ ।

२.१ सहभागीमूलक प्रविधि विकास

कृषि कार्यमा संलग्न स्थानीय कृषक समुदायको ज्ञान र क्षमतालाई अभिवृद्धि गर्न सरकारी, गैर सरकारी तथा नीजि क्षेत्रहरु एक-आपसमा अन्तरक्रिया एवं सहकार्यको माध्यमद्वारा प्रविधि विकास गर्ने एक व्यवहारिक कार्य प्रक्रिया भएकोले यसलाई निरन्तरता प्रदान गर्न आवश्यक ठानिएको छ (चित्र नं २ र ३) ।

चित्र नं. २ : बहु पात्रहरु विच सम्बन्ध र आवद्धता

चित्र नं. ३ : अनुसन्धान, प्रसार र उपभोक्ता विचको समन्वय तथा आवद्धता

३. कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको औचित्य

कृषि अनुसन्धान तथा विकास प्रक्रियामा विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी एवं नीज क्षेत्रहरूको संलग्नता, सहभागीता एवं साभेदारी बढ्दै छ । यसरी विभिन्न पात्रहरूले (Actors) आ-आफ्ना स्तरमा अनुसन्धान तथा विकास कार्य थाल्नु सकारात्मक पक्ष हो । यसको प्रभावकारीता तब बढ्छ, जब विभिन्न पात्रहरूले गर्ने क्रियाकलापहरूको दोहोरोपन घट्दै जान्छ र आपसी सूचनाको प्रवाहले गति लिन्छ । अतः बहु पात्रहरूलाई समेटेी गरिने सहभागीमूलक प्रविधि विकास पद्धतिलाई नेपाल द्वकृषि अनुसन्धान परिषद्ले अगुवाईको भूमिका निर्वाह गरी कार्यन्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

४. कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको उद्देश्यहरू

केन्द्रीय, क्षेत्रीय र जिल्लास्तरमा रहने कृषि प्राविधिक कार्यसमूह आ-आफ्नो तहमा बहु-पात्रहरू (Multi-actors) विच साभेदारीमूलक (Collaborative) कृषि अनुसन्धान तथा विकासका लागि आधार तयार पार्नु र यसको कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुऱ्याउने थलोको रूपमा रहनेछ ।

४.१ मूल उद्देश्य

समष्टिगतरूपमा, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, नीज क्षेत्र एवं कृषक जस्ता बहु-पात्रहरूलाई सक्रिय सहभागिता गराई साभेदारी रूपमा छिटो भन्दा छिटो प्रविधि विकास तथा विस्तार गर्नु नै कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको मूल उद्देश्य रहनेछ ।

४.२ विशेष उद्देश्यहरू (Specific Objectives)

- बहु-पात्रहरूलाई साभेदारी कृषि प्राकृतिक स्रोतहरूको (Agricultural Natural Resources) अनुसन्धान तथा विकासका लागि Horizontal एवं Vertical समन्वय तथा सम्बन्ध मजबुत पार्न ।
- नीज क्षेत्र गैर सरकारी संस्था तथा सरकारी निकायहरु संगको साभेदारीमा नयाँ प्रविधिको खोज गरी विस्तार गर्न ।
- राष्ट्रिय/क्षेत्रीयस्तरमा विकसित भएको प्रविधिलाई समय सापेक्ष परिमार्जन गरी विस्तार गर्न ।
- छिमेकी मुलुकहरुबाट भित्रिई कृषक स्तरमा प्रयोग भै सकेका प्रविधिहरूको मूल्यांकन/अध्ययन गरी उपयुक्त ठहरिएका प्रविधिलाई सिफारिश गर्ने र समस्या देखिएमा अनुसन्धान गरि सो को निराकरण गर्न ।

- स्थानीय संभाव्यता आधारित प्रविधि विकास, सिफारिस तथा प्रसारका लागि क्षेत्रीय स्वायत्तता (Regional Autonomy) निकायको रूपमा कार्य गर्न ।

५. कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको कार्यान्वयन विधि

क्षेत्रीय स्तरमा संचालित कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको अतिरिक्त केन्द्रीय एवं जिल्लास्तरमा पनि संगठनको संस्थागत विकास हुन जरुरी छ । यसको कार्यान्वयन गोष्ठीको माध्यमबाट हुनेछ ।

५.१ क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह

कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका लागि जिम्मेवार अनुसन्धान केन्द्र/महाशाखा र तीनका प्रभाव क्षेत्रका सहभागी जिल्लाहरु तालिका नं. १ मा दिईएको छ ।

तालिका नं. १: कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठीका लागि जिम्मेवार अनुसन्धान केन्द्र र प्रभाव क्षेत्रका जिल्लाहरु

कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठीका लागि जिम्मेवार अनुसन्धान केन्द्र/महाशाखा	प्राविधिक कार्यसमूहको प्रभाव क्षेत्र भित्रका सहभागी जिल्ला
कृषि अनुसन्धान केन्द्र, पाखीवास	ईलाम, ताप्लेजुङ्ग, पाँचथर, तेह्रथुम, धनकुटा, भोजपुर, खोटाङ्ग, ओखलढुङ्ग, संखुवासभा र सोलुखुम्बु (१०)
क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, तरहरा	भापा, मोरङ्ग, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा र उदयपुर (६)
क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, परवानीपुर	वारा, पर्सा, रौतहट र मकवानपुर (४)
क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, लुम्बे	कास्की, तनहुँ, गोरखा, लमजुङ्ग, स्याङ्गजा, पर्वत, वाग्लुङ्ग, म्याग्दी, पाल्पा, गुल्मी, अर्घाखाँची, मनाङ्ग र मुस्ताङ्ग (१३)
क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, नेपालगञ्ज	वाँके, बर्दिया, कैलाली, कञ्चनपुर र दाङ्ग (५)
कृषि अनुसन्धान केन्द्र, दैलेख	दैलेख, सुर्खेत, जाजरकोट, रुकुम, रोल्पा, सल्यान र प्यूठान (७)
कृषि अनुसन्धान केन्द्र, डोटी	डोटी, डडेल्धुरा, बैतडी, दाचुला, बझाङ्ग, बाजुरा र अछाम (७)
कृषि अनुसन्धान केन्द्र, जम्ला	जुम्ला, हुम्ला, मुगु, डोल्पा र कालीकोट (५)
खुमलटार कम्लेक्स	काठमाण्डौं, ललितपुर, भक्तपुर, नुवाकोट, धादिङ्ग र काभ्रेपलाञ्चोक (६)

५.२ बाली/वस्तुगत अनुसन्धान कार्यक्रम तथा अन्य कृषि अनुसन्धान केन्द्रका प्रभाव क्षेत्रमा पर्ने जिल्लाहरु

विभिन्न बाली तथा वस्तुगत (Commodity) अनुसन्धान कार्यक्रमहरुले राष्ट्रियस्तरमा आ-आफ्नो वस्तुमा प्रविधि विकास गर्ने क्रमको अलवा बाली तथा वस्तुगत कार्यक्रम रहेको भौगोलिक इलाका वरपरका जिल्लाहरुमा पनि सम्बन्धित वस्तुको खेती प्रणालीलाई समेट्ने गरी कृषकको थलोमा तथा त्यसै गरी कुनै क्षेत्र विशेषका अनुसन्धान केन्द्रहरुले (तालिका नं. २) पनि आ-आफ्नो प्रभाव क्षेत्रमा सहभागीमूलक प्रविधि विकासको कार्यक्रम संचालन गर्नेछन् ।

तालिका नं. २ : बाली/वस्तुगत कार्यक्रम तथा कृषि अनुसन्धान केन्द्रहरुको प्रभाव क्षेत्रका जिल्लाहरु

कार्यक्रम/केन्द्रहरु	बाह्य अनुसन्धानको कार्यक्षेत्र
१ धानवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, हर्दिनाथ	धनुषा र महोत्तरी
२ गहुँवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, भैरहवा.	रुपन्देही, कपिलवस्तु र परासी क्षेत्र
३ मकैवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, रामपुर	चितवन, मकवानपुर र नवलपुर क्षेत्र
४ आलुवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, खुमलटार	काठमाण्डौं, भक्तपुर र ललितपुर
५ पहाडीवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, दोलखा	दोलखा, रामेछाप, सिन्धुपाल्चोक, र सिन्धुली
६ तेलवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, नवलपुर	सर्लाही
७ कोसेवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, रामपुर	चितवन र नवलपरासी
८ सुन्तलाजात वाली अनुसन्धान कार्यक्रम धनकुटा	धनकुटा

९ अदुवावाली अनुसन्धान कार्यक्रम, सल्यान	सल्यान
१० कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सुर्खेत	सुर्खेत, जाजरकोट, प्यूठान र सल्यान
११ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, डोटी	डोटी, अछाम, डडेलधुरा र बर्भाङ
१२ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, (वागवानी) जुम्ला	जुम्ला र हुम्ला
१३ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, (मत्स्य) पोखरा	कास्की
१४ भेडा बाखा अनुसन्धान कार्यक्रम, जुम्ला	जुम्ला
१५ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, (बाखा), बन्दीपुर	तनहुँ
१६ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, (वागवानी), पोखरा	कास्की, स्याङ्जा र तनहुँ
१७ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, (मत्स्य), त्रिशुली	नुवाकोट र रसुवा
१८ मत्स्य अनुसन्धान महाशाखा, गोदावरी	काठमाण्डौ, ललितपुर र भक्तपुर

वाली/वस्तुगत कार्यक्रम (Commodity Program) तथा कृषि अनुसन्धान केन्द्रहरूले निम्न अनुसारको भूमिका निर्वाह गर्नेछन् ।

कृषि प्राविधिक कार्य समूहले निभाउनु पर्ने भूमिका

- केन्द्रीय, क्षेत्रीय र जिल्ला स्तरका कृषि प्राविधिक कार्य समूह संचालन गोष्ठीमा आवश्यकता अनुसार भाग लिने
- आ-आफ्ना विधाको दक्ष (श्रोत व्यक्ति) को रूपमा कार्य गर्ने
- सहभागीतात्मक प्रविधि (Participatory Technology) सम्बन्धी परीक्षण, प्रसारण गर्ने गराउने
- अनुसन्धान योग्य समस्या पहिचान गरी अनुसन्धानका लागि प्राथमिकता तोक्ने
- अप्रमाणित प्रविधिको प्रयोगबाट भविष्यमा पर्न सक्ने समस्याबारे सजग गराउने

५.३ अनुसन्धान तथा विकासमा कृषि/पशु सेवा विभाग अन्तर्गतका फार्महरूको भूमिका

कृषि तथा पशु सेवा विभाग अन्तर्गतका विभिन्न फार्महरू (तालिका नं. ३, ४ र ५) मुख्यतया श्रोत केन्द्रहरूको रूपमा कृषिशिल रहने छन् ।

तालिका नं. ३ : कृषि विभाग अन्तर्गतका वागवानी, तरकारी फार्म तथा केन्द्रहरू

वागवानी केन्द्रहरू	तरकारी विकास फार्म तथा केन्द्रहरू
१ केन्द्रीय वागवानी केन्द्र कीर्तिपुर, काठमाण्डौ	१ केन्द्रीय तरकारी वीउ उत्पादन केन्द्र, खुमलटार
२ उष्ण प्रदेशिय वागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	२ समशितोष्ण तरकारी वीउ उत्पादन केन्द्र, मुसीकोट, रुकुम
३ सुख्खा फलफूल विकास केन्द्र, सतवाँभ, बैतडी	३ तरकारी वीउ उत्पादन केन्द्र, डडेलधुरा
४ पुष्प विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	४ न्यूक्लियस वीउ आलु केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक
५ उपोष्ण प्रदेशिय वागवानी विकास केन्द्र, त्रिशुली, नुवाकोट	५ शितोष्ण तरकारी वीउ उत्पादन केन्द्र, डोल्पा
६ सुन्तला जात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा	६ आलु विकास केन्द्र, हुम्ला
७ वागवानी केन्द्र, सोलुखुम्बु	७ कन्दमुल तरकारी विकास केन्द्र, सिन्धुली
८ शितोष्ण फलफूल रुटप्टक विकास केन्द्र, बोच, दोलखा	८ मसाला वाली विकास केन्द्र, पांचखाल, काभ्रे
९ शितोष्ण वागवानी विकास केन्द्र, मुस्ताङ	९ अलैची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम
१० शितोष्ण वागवानी नर्सरी केन्द्र, दामन, मकवानपुर	
११ कफि विकास केन्द्र, आँपचौर, गुल्मी	
१२ उष्ण प्रदेशिय वागवानी नर्सरी केन्द्र, जनकपुर	

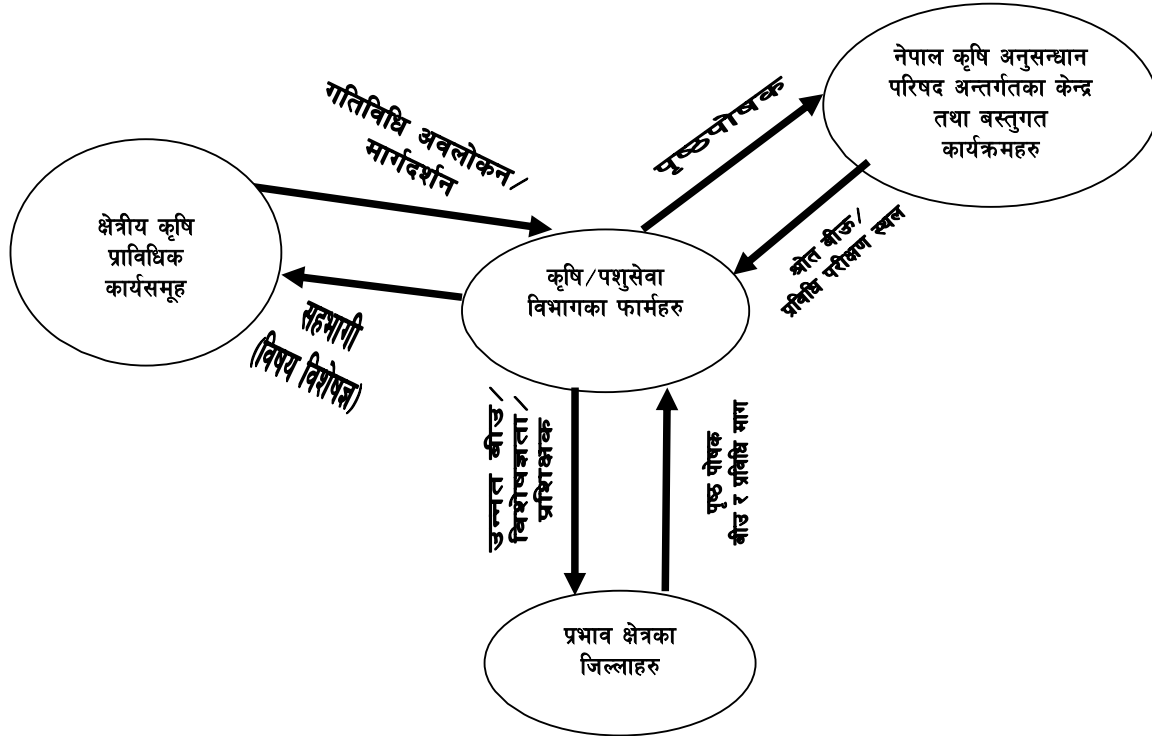
तालिका नं. ४ : कृषि विभाग अन्तर्गतका रेशम खेती विकास कार्यालयहरू तथा मत्स्य विकास फार्महरू र तालिम केन्द्रहरू

रेशमखेती विकास कार्यालयहरू	मत्स्य विकास र तालिम केन्द्रहरू
१ रेशम प्रशोधन केन्द्र, इटहरी, सुनसरी	१ मत्स्य विकास केन्द्र, फत्तेपुर, सप्तरी
२ रेशम विकास कार्यक्रम, धनकुटा	२ मत्स्य विकास केन्द्र, पडरिया, सिराहा
३ किम्बु नर्सरी व्यवस्थापन केन्द्र, भण्डारा, चितवन	३ मत्स्य विकास केन्द्र, इन्द्रसरोवर, कुलेखानी
४ प्रजनन पिंढी बीजकोया श्रोत केन्द्र, धुनीवेसी, धादिङ्ग	४ मत्स्य विकास केन्द्र, हेटौँडा, मकवानपुर
५ प्रजनन पिंढी बीजकोया श्रोत केन्द्र, बन्दीपुर, तनहुँ	५ मत्स्य विकास केन्द्र, भण्डारा, चितवन
६ रेशम विकास कार्यक्रम, पोखरा, कास्की	६ मत्स्य विकास केन्द्र, भैरहवा, रुपन्देही
७ रेशम विकास कार्यक्रम, स्याङ्जा	७ मत्स्य विकास केन्द्र, शम्सेरगंज, बाँके
८ व्यवसायिक ग्रेनेज केन्द्र, चितापोल, भक्तपुर	८ मत्स्य विकास केन्द्र, गेटा कैलाली
	९ चिसापानी मत्स्य विकास केन्द्र, बेलटारी, स्याङ्जा
	१० सेन्ट्रल फिस ट्याचरी, बालाजु काठमाण्डौ
	११ मत्स्य विकास तथा तालिम केन्द्र, जनकपुर, धनुषा

तालिका नं. ५ : पशु सेवा विभाग अन्तर्गतका पशु विकास फार्महरू

पशु विकास फार्महरू
१ बाखा विकास फार्म, बूढीतोला, धनगढी
२ बाखा विकास फार्म, चितलाङ्ग, मकवानपुर
३ पशु विकास फार्म, जिरी, दोलखा
४ भेडा विकास फार्म, पाँनसयखोला, नुवाकोट
५ याक विकास फार्म, स्याङ्गबोचे, सोलुखुम्बु
६ चरन तथा घाँसेवाली वीउ वृद्धि फार्म, रंजितपुर, सर्लाही
७ चरन तथा घाँसेवाली वीउ वृद्धि फार्म, जनकपुर, धनुषा
८ पशु विकास फार्म, लामापाटन, पोखरा, कास्की
९ चरन तथा घाँसेवाली वीउ वृद्धि फार्म, गौघाट, बाँके
१० कुखुरा विकास फार्म, खजुरा, बाँके
११ राइजोवियम तथा वीउ विजन प्रयोगशाला, जनकपुर, धनुषा

मौजुदा कृषि तथा पशु विकास फार्म/केन्द्रहरू तथा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् विचको समन्वय तथा आवद्धता (Coordination and linkage) लाई तुलनात्मक लाभ (Comparative advantage) को आधारमा मजबुत गर्दै लैजान जरुरी छ। उक्त फार्म/केन्द्र/कार्यक्रम तथा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् को मौजुदा विषय विशेषज्ञताहरूको उपयोग गरी यी संस्थाहरू विचको कार्यगत सम्बन्धलाई मजबुत पार्न तर्पसिलको (चित्र नं. ४) मा उल्लेख भए अनुसारको सम्बन्ध स्थापित हुनु जरुरी छ।

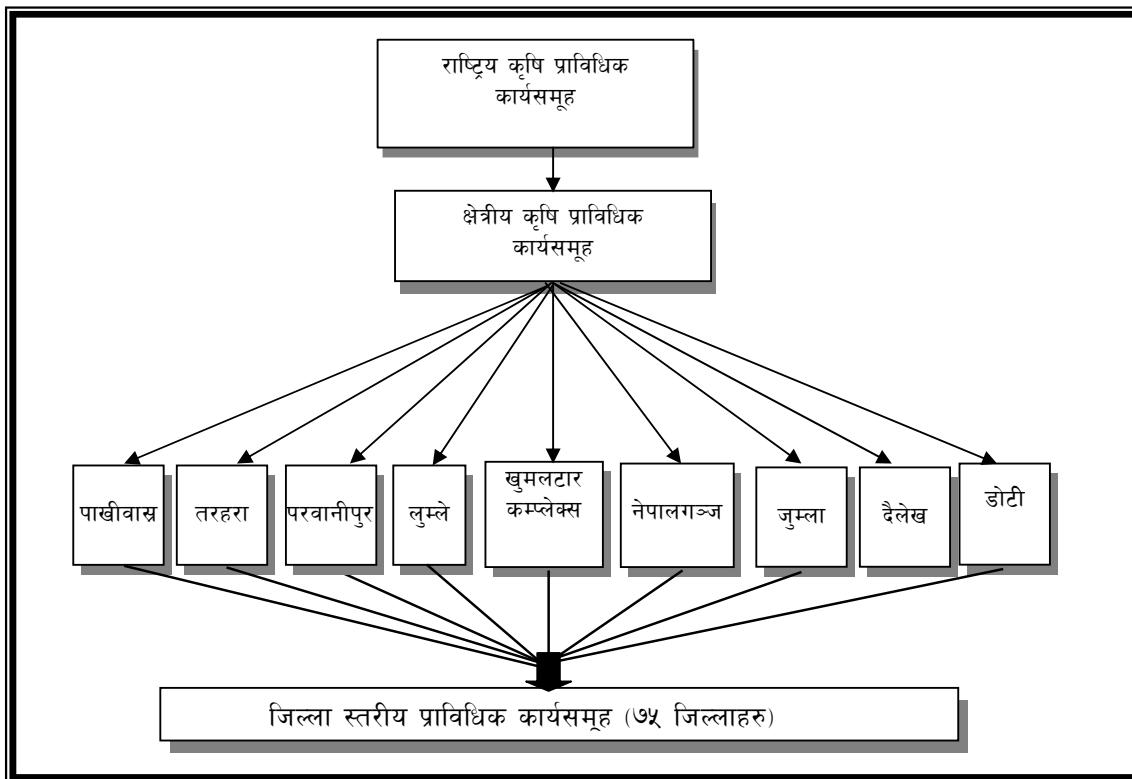
चित्र नं. ४ : अनुसन्धान र विकासमा कृषि/पशु सेवा विभागका फार्महरुको भूमिका

५.४ कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको तहगत स्वरूप

केन्द्र देखि क्षेत्रीय हुँदै जिल्लासम्म बहुपत्रहरु बीच साभेदारी कृषि अनुसन्धान तथा विकास प्रक्रिया संचालनका लागि

- दोहोरो संचार,
- आपसी सेवा-टेवा
- आ-आफना तहको उत्तरदायित्व बहन र
- दोहोरो पृष्ठपोषण चलिरहनका लागि संगठनात्मक व्यवस्थाको जरुरत पर्दछ।

अतः कृषि अनुसन्धान परिषद् अन्तर्गत **केन्द्रीयस्तरमा** राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको सचिवालय, बाह्य अनुसन्धान महाशाखा, **क्षेत्रीयस्तरमा** क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको सचिवालय, संबन्धित क्षेत्रीय/कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा **जिल्लास्तरमा** जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको सचिवालय जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा रहनेछ र गोष्ठीको आयोजना संयुक्त रुपमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय र पशु सेवा कार्यालयले गर्ने छन्। सो को अध्यक्षता जिल्ला कृषि विकास कार्यालय/पशु सेवा कार्यालयले आलो पालो गरी गर्ने छन्। यो गोष्ठी जिल्ला कृषि विकास समितिको वर्ष भरीमा गरिने तीन बैठक मध्येबाट राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको निर्णयानुसार वर्षमा १ पटक दोश्रो चौमासिकमा गरिनेछ (चित्र नं.५)।

चित्र नं. ५ : कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको Flow chart संरचना

५.५ कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको संरचना

कृषि तथा सहकारी मंत्रालय अन्तर्गत जिल्ला देखि केन्द्र सम्म बन्ने गरेका कतिपय कार्यदल/समूह/समितिहरूको कार्यहरूमा दोहोरोपना रहेको पाइएको छ । यस्तो दोहोरोपन हुन नदिन यस प्राविधिक कार्यसमूहको कार्यक्षेत्र पनि स्पष्ट हुन जरुरी छ । यस गोष्ठीको कार्यक्षेत्र निम्नानुसार हुने गरी प्रष्ट पारिएको छ :

- कृषि सम्बन्धी प्राविधिक विषयमा अन्तरक्रिया गरी अनुसन्धान तथा विकास प्रकृया अगाडी बढाउने कार्यमा सिमित रहनेछ ।
- एउटै उद्देश्य प्राप्तिका लागि बहु-पात्रहरूलाई समेटी सहभागीतामूलक प्रविधि विकासका लागि अन्तरक्रिया थलोको काम गर्नेछ ।
- वातावरणीय मैत्री कृषि विकासका लागि सजग भै प्रविधि विकास तथा प्रचार प्रसार गर्नेछ ।
- दोहोरो पृष्ठपोषण लिई समस्या समाधान गर्न अनुसन्धान योग्य विषयको **(Researchable issues)** छनौट गर्नेछ ।

५.६ प्राविधिक कार्य समूहका सरोकारवाला

कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सरोकारवालाहरू र तिनीहरूको भूमिका तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६ : कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा रहेका सरोकारवालाकहरू र तिनीहरूको भूमिका

सरोकारवाला निकाय	सरोकारवाला संस्थाहरू	सरोकारवाला संस्थाहरूको भूमिका
१. सरकारी	१.१ नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	अनुसन्धान गर्ने ।
	१.२ कृषि विभाग र यस अन्तर्गतका क्षेत्रीय र जिल्लास्तरका कार्यालयहरू	सिफारिस गरिएका प्रविधिहरूको प्रसार र up scaling गर्ने, अनुसन्धानका गर्नु पर्ने क्षेत्रको पहिचान गर्ने ।
	१.३ पशु सेवा विभाग र यस अन्तर्गतका क्षेत्रीय र जिल्लास्तरका कार्यालयहरू	सिफारिस गरिएका प्रविधिहरूको प्रसार र up scaling गर्ने, अनुसन्धानका गर्नु पर्ने क्षेत्रको पहिचान गर्ने ।
	१.४ खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग र यसका क्षेत्रीय कार्यालयहरू	सिफारिस गरिएका प्रविधिहरूको प्रसार र up scaling गर्ने, अनुसन्धानका गर्नु पर्ने क्षेत्रको पहिचान गर्ने ।
२. राष्ट्रिय स्तरका विकास आयोजना	२.१ कृषि एंव पशु सेवा तर्फका आयोजनाहरू	कृषि प्रविधि प्रसार र up scaling
३. विश्वविद्यालय	३.१ त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कृषि र पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान	अनुसन्धान तथा तालिम
	३.२ पूर्वान्चल विश्वविद्यालय, हिमालयन इन्स्टिच्यूट अफ एग्रिकल्चर एण्ड टेक्नोलोजी	अनुसन्धान तथा तालिम
	३.३ अन्य विश्वविद्यालयहरू	अनुसन्धान तथा तालिम
४. अन्तराष्ट्रिय/राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था	४.१ अन्तराष्ट्रिय/राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू	सहभागीतामूलक / करारमूलक अनुसन्धान तथा प्रसार
५. नीजि क्षेत्र	५.१ कृषि सामग्री उत्पादक, कृषि व्यवसाय/उद्यमी/सहकारी संस्था	कृषि सामग्री (बीऊ, दाना रोगनाशक/किटनाशक औषधी) उत्पादन
	५.२ प्रशोधन उद्योग, भण्डार	बजार प्रवर्द्धक, मूल्य अभिवृद्धि
६. कृषक	कृषक समूह	कृषि उत्पादन, प्रविधि उपयोग र विस्तार

५.७ प्राविधिक कार्यसमूह विच हुने अन्तरक्रियाका सहभागीहरू

विभिन्न तहका कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरू छनौट गर्दा निम्न कुराहरूमा ध्यान दिन जरुरी देखिन्छ ।

- अन्तरक्रियाका लागि ३० जना भन्दा कम व्यक्तिलाई सहभागी गराउने ।
- जिल्ला, क्षेत्र तथा केन्द्रीयस्तरका कार्यसमूहको बैठकमा कृषि अनुसन्धान तथा विकाससँग संबद्धपात्रहरूलाई मात्र सहभागी गराउने ।
- कृषकको प्रतिनिधित्व गराउँदा तीन वर्ग : (i) महिला, आदिवासी, जनजाति, दलित, मधिसे तथा पिछडिएका आदि (ii) सक्षम-गरीव, एवं उत्कृष्ट (उदाहरणीय) (iii) समानुपातिक रूपले छनौट गर्ने (तालिका नं. ७)

तालिका नं. ७ : जिल्ला, क्षेत्रीय र राष्ट्रियस्तरका प्राविधिक कार्यसमूहका संबद्धपात्रहरु

जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठी	क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठी	राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठी
<ul style="list-style-type: none"> ■ जिल्ला कृषि विकास कार्यालय ■ जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ■ कृषक प्रतिनिधि ■ बाह्य अनुसन्धान स्थल (OR Sites भएका जिल्लाहरुमा मात्र) ■ क्षेत्रीय कृषि/पशु सेवा निर्देशनालय ■ कृषि/वागवानी/पशु विकास फार्महरु (सम्बन्धित जिल्लामा मात्र) ■ राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था ■ नीज क्षेत्र (एग्रोभेट्स/कृषि सामाग्री डिलर, विऊ उत्पादक/जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ) ■ महिला विकास महाशाखा ■ बैंकहरु (कृषि विकास /सहकारी संस्था) ■ विकास आयोजना (कृषि, सिंचाई, बन आदि) ■ महिला/आदिवासी, जनजाति, दलित, गरीब उत्कृष्ट पथ प्रदर्शक कृषक (Pioneer Farmers) ■ कृषि अनुसन्धान केन्द्र/ वाली तथा वस्तुगत कार्यक्रमले सम्बन्धित जिल्लामा मात्र । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र ■ क्षेत्रीय कृषि/पशु सेवा निर्देशनालय ■ क्षेत्र भित्रका कृषि अनुसन्धान केन्द्रहरु ■ कृषि विभाग/पशुसेवा विभाग/महिला विकास विभाग/बन तथा भूसंरक्षण मंत्रालय/सहकारी विभाग/खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग अन्तर्गतका क्षेत्रीय कार्यालय/ प्रयोगशालाहरु ■ क्षेत्रीय प्रयोगशाला: (वाली संरक्षण, वीड, माटो, पशु रोग, कृषि, फार्म तथा केन्द्र वागवानी तथा पशु फार्म र केन्द्रहरु) ■ जिल्ला कृषि विकास/पशु सेवा कार्यालय ■ कृषक प्रतिनिधि ■ बाह्य अनुसन्धान स्थल ■ राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था ■ उत्कृष्ट पथप्रदर्शक कृषक -विऊ उत्पादक लिडर कृषकहरु /शीघ्र गाह्य (Early Adopters) कृषकहरु ■ विकास आयोजना (सिंचाई, बन आदि) ■ नीजक्षेत्र (एग्रोभेट्स/ कृषि सामाग्री डिलर) ■ वाली/वस्तुगत कार्यक्रम ■ नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (बाह्य अनुसन्धान महाशाखा) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् ■ कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय ■ कृषि विभाग ■ पशु सेवा विभाग ■ सहकारी विभाग ■ खाद्य अनुसन्धान तथा गुण नियन्त्रण विभाग ■ राष्ट्रिय योजना आयोग ■ डेरी डेभलपमेन्ट बोर्ड ■ बन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय ■ NGO federation ■ नीज क्षेत्र (राष्ट्रिय वीड उत्पादन/एग्रोभेट्स/अन्य) केन्द्रीयस्तर ■ उद्योग वाणिज्य महासंघ/कृषि उद्योग केन्द्र ■ राष्ट्रियस्तरका वस्तुगत संघ/संगठनहरु

५.८ प्राविधिक कार्यसमूहको गठन

संभाव्य सरोकारवालाहरु को को हुन सकलान् भन्ने सम्बन्धमा माथि उल्लेख भईसकेको छ । तीनै तह जिल्ला, क्षेत्रीय र राष्ट्रिय सरोकारवालाहरुको विवरण तालिका नं. ९, १० र ११ मा वर्णन गरिएको छ ।

तालिका नं. ८ जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरु

क्र.स.	निकायहरु	सहभागी संख्या	कैफियत
१	प्रमुख, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय र अधिकृतहरु	७	
२	प्रमुख, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय र अधिकृत	२	
३	प्रमुख, कृषि अनुसन्धान केन्द्र र संयोजक बाह्य अनुसन्धान	२	सम्बन्धित जिल्लामा मात्र
४	क्षेत्रीय निर्देशक/प्रतिनिधि क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय	१	सम्बन्धित जिल्लामा मात्र
५	क्षेत्रीय निर्देशक/प्रतिनिधि क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालय	१	सम्बन्धित जिल्लामा मात्र
६	क्षेत्रीय/ कृषि अनुसन्धान निर्देशक/प्रतिनिधि, क्षेत्रीय /कृषि अनुसन्धान केन्द्र	१	
७	कृषक प्रतिनिधि बाह्य अनुसन्धान स्थल	२	
८	उत्कृष्ट पथ प्रदर्शक कृषक प्रतिनिधि महिला-१, आदिवासी, जनजाती, दलित उत्कृष्ट कृषक-१, र गरीब तथा पथ प्रदर्शक कृषक -१	३	
९	एग्रीभेट संघको प्रतिनिधि	१	
१०	प्रमुख, महिला विकास शाखा	१	
११	सिंचाई कार्यालय	१	
१२	प्रमुख, कृषि सामाग्री कम्पनी	१	सम्बन्धित जिल्लामा मात्र
१३	जिल्ला सहकारी डिभिजन कार्यालय	१	सम्बन्धित जिल्लामा मात्र
१४	प्रमुख कृषि विकास बैंक	१	
१५	विउ वीजन कम्पनी	१	सम्बन्धित जिल्लामा मात्र
१६	उद्योग बाणिज्य संघ	१	
१७	अन्य निकायहरु (बीउ उत्पादक समूह/व्यक्ति, कृषि उद्योग, अन्य महत्वपूर्ण निकाय)	३	
१८	आमन्त्रित	आवश्यकता अनुसार	

तालिका नं. ९ : क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरु

क्र.स.	निकायहरु	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालय	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय	क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र
१.	क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान निर्देशक तथा संयोजक बाट्य अनुसन्धान इकाई	२	२	२
२.	क्षेत्रीय कृषि निर्देशक तथा बरिष्ठ योजना अधिकृत	२	२	२
३.	क्षेत्रीय निर्देशक, पशु सेवा तथा बरिष्ठ योजना अधिकृत	२	२	२
४.	क्षेत्रीय कृषि तालीम केन्द्र	१	१	१
५.	क्षेत्रीय पशु सेवा तालीम केन्द्र	१	१	१
६.	कृषि अनुसन्धान केन्द्र प्रमुखहरु (सम्बन्धित क्षेत्रका सबै केन्द्रहरु)	१	१	१
७.	सम्बन्धित क्षेत्र भित्रका कृषि तथा पशु सेवा विभाग फार्म/केन्द्र/कार्यक्रम/कार्यालय प्रमुख	१	१	१
८.	उत्कृष्ट पथप्रदर्शक, महिला आदिवासी/जनजाति/दलित र गरीब प्रतिनिधि	२	२	१
९.	एग्रीभेट/ट्रेड्स/कृषि उद्योगका संगठन प्रतिनिधि	२	२	१
१०.	क्षेत्रीय प्रयोगशाला (वाली संरक्षण, बीउ, माटो, पशु रोग, खाद्य अनुसन्धान तथा गुण नियन्त्रण आदि)	१	१	१
११.	(क) प्रमुख/ जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका अधिकृत (ख) प्रमुख/ जिल्ला पशु सेवा कार्यालयका अधिकृत	- सबै जिल्लाका	सबै जिल्लाका -	प्रभाव क्षेत्र भित्रका जिल्ला मात्र
१२.	प्रमुख /प्रतिनिधि बाट्य अनुसन्धान महाशाखा	१	१	१
१३.	प्रतिनिधि, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् योजना/मूल्यांकन	१	१	१
१४.	वाली तथा बस्तुगत कार्यक्रम (आवश्यक माग अनुसार)	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
१५.	राष्ट्रियस्तरका विकास आयोजनाहरु	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
१६.	कृषक प्रतिनिधि	३	३	२
१७.	विभागीय प्रमुख/बरिष्ठ योजना अधिकृत	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
१८.	आमान्त्रित	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार

नोट:

- (क) क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयले आयोजना गरेको क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका लागि आयोजना गरिने क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालय अन्तर्गतका जिल्ला स्थित सबै कार्यालयहरु तथा क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयका क्षेत्रीय कृषि निर्देशक र अधिकृतले तथा क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्रका प्रमुख तथा बाट्य अनुसन्धान संयोजकले भाग लिने र कार्यपत्र प्रस्तुत गर्ने । सो गोष्ठी प्रथम चौमासिकमा हुने समिक्षा गोष्ठी संगै आयोजना गर्ने ।
- (ख) क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयले दोश्रो चौमासिकको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गोष्ठीको संगै क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको संचालन गर्ने । सो गोष्ठीमा क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय अन्तर्गतका जिल्ला स्थित कार्यालयहरुले भाग लिने तथा क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयका क्षेत्रीय निर्देशक तथा अधिकृत र क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्रका प्रमुख र बाट्य अनुसन्धान संयोजकले भाग लिने र कार्यपत्र प्रस्तुत गर्ने ।
- (ग) क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्रहरुले तेश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह संचालन गर्ने । सो गोष्ठीमा क्षेत्रीय कृषि/पशु सेवा निर्देशनालय र प्रभाव क्षेत्रका जिल्ला कृषि विकास र पशुसेवा कार्यालयका प्रमुखहरुले भाग लिने ।
- (घ) यी माथि उल्लेखित प्राविधिक कार्यसमूह सम्पन्न भए पछि सोको निष्कर्ष विभिन्न संचार माध्यमहरुद्वारा प्रसार प्रचार गर्ने ।

तालिका नं. १० : राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहका सहभागीहरु

निकायहरु	सहभागी संख्या
१. कार्यकारी निर्देशक, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (संयोजक)	१
२. सहसचिव (योजना/ अनुगमन तथा मूल्यांकन), कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	२
३. सम्बन्धित सहसचिव (वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय)	१
४. सम्बन्धित सहसचिव (राष्ट्रिय योजना आयोग)	१
५. महानिर्देशक, कृषि विभाग	१
६. महानिर्देशक पशु सेवा विभाग	१
७. महानिर्देशक, खाद्य अनुसन्धान तथा गुणस्तर नियन्त्रण विभाग	१
८. रजिष्टार, सहकारी विभाग	१
९. उपमहानिर्देशक, प्रविधि विस्तार, कृषि विभाग	१
१०. उपमहानिर्देशक, पशु सेवा विभाग	१
११. निर्देशक (पशु तथा मत्स्य), नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	१
१२. निर्देशक (वाली तथा वागवानी), नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	१
१३. निर्देशक (NARI /NASRI) / प्रतिनिधि	२
१४. क्षेत्रीय निर्देशक कृषि/पशु सेवा विभाग/कृषि अनुसन्धान केन्द्र	आवश्यकता अनुसार
१५. नाष्ट (NAST) प्रतिनिधि	१
१६. डेरी डेभलपमेण्ट बोर्ड प्रतिनिधि	१
१७. INGOs, NGOs Federation प्रतिनिधि	४
१८. कृषक प्रतिनिधि (पशु/कृषि)	२
१९. उत्कृष्ट कृषि/पशु उद्यमी	२
२०. कृषि उद्यम केन्द्र प्रतिनिधि	१
२१. प्रमुख, बाध्य अनुसन्धान महाशाखा तथा अन्य	१
२२. आमन्त्रित	आवश्यकता अनुसार
२३. निर्देशक (योजना तथा समन्वय), नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	१

नोट :

राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह तेश्रो चौमासिकमा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदले गर्ने छ। सो कार्यको संयोजकत्व निर्देशक, योजना तथा समन्वय, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदले गर्नेछ। त्यसको सचिवालय बाध्य अनुसन्धान महाशाखा खुमलटारमा रहनेछ। सो का लागि आवश्यक बजेट बाध्य अनुसन्धान महाशाखामा रहने छ। नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदका निर्देशकले (योजना तथा समन्वय), यसको समन्वय गर्ने छ।

५.८.१ जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको कार्य विवरण

- जिल्लास्तरमा साभेदारीका सरोकारवालाहरुका साथै कृषि अनुसन्धान तथा विकाससंग सम्बन्धि क्रियाकलापहरुको सूचिकरण (Inventory) अद्यावधिक गर्ने।
- कार्यसमूहमा भाग लिने सहभागीको छनौट तथा क्षेत्रीय कार्यसमूहमा जिल्लाबाट प्रतिनिधित्व हुने कृषक सहभागीको छनौट गरी भाग लिने व्यवस्था मिलाउने।
- कार्यसमूहमा तयार पारिएको कार्ययोजनाको उपलब्धि समीक्षा गरी आगामी क्षेत्रीय गोष्ठीका लागि प्रस्तावित कार्ययोजना लिई अनिवार्य रुपले प्रतिनिधित्व गर्ने गराउने।
- जिल्लाका (क) अनुसन्धान योग्य समस्याहरुको पहिचान, (ख) सिफारिस प्रविधिको ग्रहणता बाट (Adoption) सिकिएका पाठहरुको पृष्ठपोषण, (ग) सिफारिस नभएका तर ग्रहण भएका तथा बहु-समुदायले अनुशरण गरेका सफल प्रविधि र (घ)

विदेशबाट प्रवेश भएका प्रविधिहरुको कमि कमजोरीबाट कृषकहरुलाई पर्न सक्ने जोखिमका सम्भावना जस्ता विषयबस्तुलाई समावेश गरी क्षेत्रीय गोष्ठीमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्ने ।

- नेपाल कृषि अनुसन्धानको बाह्य अनुसन्धान स्थलमा पाइलट कार्यक्रम संचालन गर्ने गराउने ।
- जिल्लामा संचालन हुने कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको आयोजना संयुक्त रूपमा संचालन गर्ने र सो को अध्यक्षता जिल्ला कृषि विकास कार्यालय/पशु सेवा कार्यालयले आलो पालो गरी गर्ने । यसका लागि आवश्यक बजेट आ-आफ्नो कार्यालयको वार्षिक कार्यक्रममा लक्ष (तालिका नं. १२) एवं बजेट नर्मस (अनुसूचि २) बमोजिम विनियोजन गर्ने ।
- वर्ष भरिमा संचालन हुने क्षेत्रीय कार्यसमूहमा जिल्लाबाट प्रतिनिधित्व गर्ने सहभागीहरुको जिल्ला कृषि तथा पशुसेवा कार्यालयहरु (सरकारी कार्यालयका सम्बन्धित कार्यालयबाटै र अन्य कृषक, गैर सरकारी संस्था र नीजि क्षेत्रका प्रतिनिधिहरुको हकमा कार्यक्रमसँग सम्बन्धित कार्यालयले आ-आफ्नो वार्षिक कार्यक्रममा प्रत्येक वर्ष सहभागीताको (तालिका नं. १२) लक्ष र आवश्यक बजेट अनुसूचि २ अनुसार प्रस्ताव गर्ने ।
- प्रत्येक गोष्ठीको माइन्ट्युटीङ्ग अनिवार्यरूपले सम्बन्धित सबैलाई पठाउने ।
- गोष्ठी संचालन अनिवार्यरूपले चित्र नं. ७ अनुसार संचालन प्रक्रियालाई अनुसरण गरी सम्पन्न गर्ने ।

५.८.२ क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (RATWG) को कार्य विवरण

- प्रभाव क्षेत्र भित्रका जिल्लाका सरोकारवालाहरुलाई क्षेत्रीयस्तरमा कृषि तथा प्राकृतिक श्रोत (Agricultural Natural Resource) अनुसन्धान तथा विकासका लागि छलफल एवं पथप्रदर्शन गर्न समन्वय एवं आवद्ध थलो प्रदान गर्ने ।
- क्षेत्रीयस्तरको कृषि तथा प्राकृतिक अनुसन्धान तथा विकास प्रक्रियामा प्रविधि विकास, प्रसारण, प्रशोधन, बजारीकरण तथा प्रसारित प्रविधि प्रति सजगता/शतकता अपनाउने ।
- क्षेत्रीयस्तरका संबद्धपात्रहरुलाई अनुसन्धान तथा विकास प्रक्रियामा समेट्न यिनीहरुका क्रियाकलाप एवं उपलब्धिको अद्यावधिक सूचिकरण राख्ने र साभेदारी गराउदै लैजाने ।
- कृषि र प्राकृतिक अनुसन्धान तथा विकास प्रक्रियालाई क्षेत्रीयस्तरमा स्वयत्तता प्रदान गर्न यस प्रति संबद्धपात्रहरुमा अपनत्व बढाउन आवश्यक नीति, निर्देशन, रणनीति, कार्यक्रमहरु तर्जुमा एवं कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- जिल्लास्तरका कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको सुपरीवेक्षण, अनुगमन, मूल्यांकन गरी पथ प्रदर्शन गर्ने ।
- तालिका नं. १२ अनुसार कार्यक्रम र अनुसूची-२ अनुसार बजेट प्रस्ताप गर्ने गराउने ।
- कृषि प्राविधिक कार्यसमूहलाई फलदायी बनाउन/आवश्यक अन्य क्रियाकलाप गर्ने गराउने ।

५.८.३ राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (NATWG) को कार्य विवरण

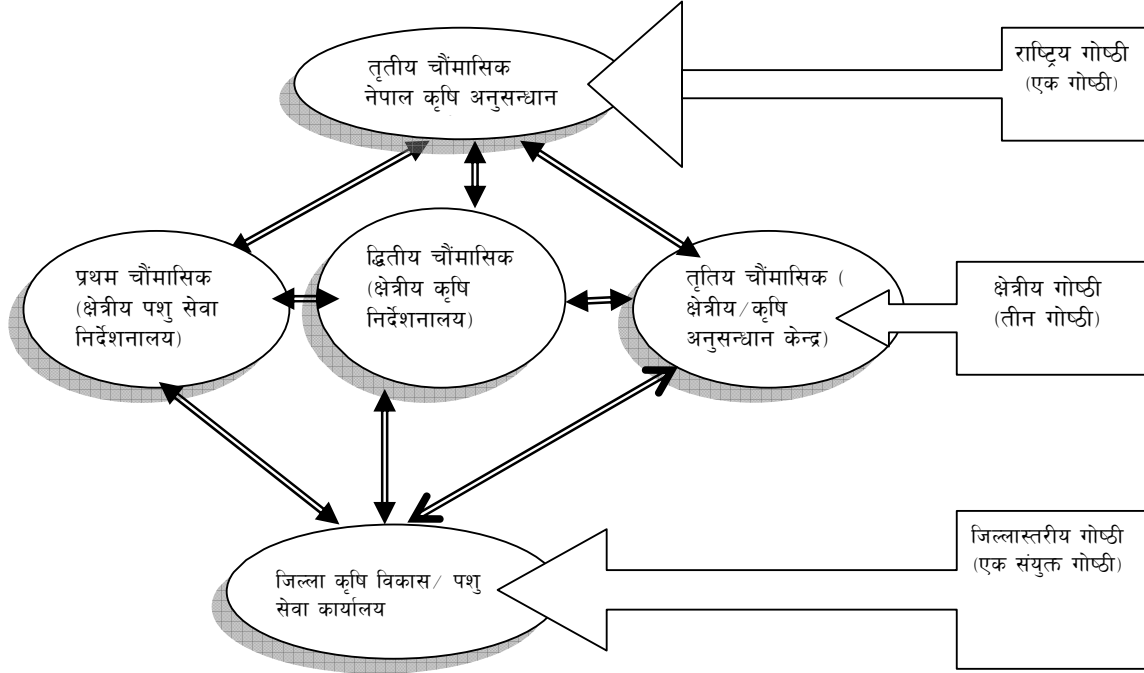
- राष्ट्रिय महत्वका कृषि तथा प्राकृतिक श्रोत साधनको क्षेत्रमा अनुसन्धान तथा विकासका लागि केन्द्रीयस्तरका सरोकारवालाहरु बीच अन्तरक्रिया गरी समन्वय, आवद्ध, नीति निर्देशन एवं रणनीतिवारे पथ प्रदर्शन गर्न समन्वय एवं आवद्ध थलो प्रदान गर्ने ।
- क्षेत्रीयस्तरको कृषि, प्राविधिक कार्यसमूह लाई स्वायत्तता प्रदान गर्न एवं अपनत्व बढाउन आवश्यक नीति, निर्देशन, रणनीति एवं कार्यक्रमहरुद्वारा निरन्तर सेवा तथा टेवा प्रदान गर्ने ।
- केन्द्रीयस्तरका सरोकारवालाहरु बीच समन्वय एवं सम्बन्ध कायम गरी राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र जिल्लास्तरसम्म प्रविधि विकास, प्रसारण, बजारीकरण तथा प्रसारित प्रविधिबाट पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावको सम्बन्धमा सजगता एवं सतर्कताका अपनाउने सोको लागि कार्यक्रमहरु बीच समन्वय एवं सम्बन्ध कायम गर्ने गराउने ।
- अनुसन्धान तथा विकासमा सेवा पुऱ्याई आएका तथा संभाव्य निजी, अन्तर्राष्ट्रिय/राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था, कृषि उद्योग, सरकारी क्षेत्र था तिनका सम्बन्धित आयोजनाहरुलाई समेट्दै लैजाने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय /राष्ट्रियस्तरका कृषि प्रविधि सम्बन्धी अनुसन्धान तथा विकाससंग संबद्ध पात्रहरुलाई सलग्न गराउन यिनीहरुका क्रियाकलाप एवं उपलब्धिहरुको अद्यावधिक सूचिकरण राख्ने र साभेदारी गराउदै लैजाने ।
- क्षेत्रीयस्तरका कृषि प्राविधिक कार्यसमूह हरुका निर्णयहरुको समीक्षा गरी अनिवार्यरूपले केन्द्रियस्तरबाट पुऱ्याउनु पर्ने सेवा/टेवा पुऱ्याउदै जाने ।
- जिल्ला, क्षेत्रीय, तथा राष्ट्रियस्तरका कृषि अनुसन्धान तथा विकास कार्यक्रम एवं प्रक्रियाहरुको अनुगमन, सुपरीवेक्षण, मूल्याङ्कनका साथै पथप्रदर्शन एवं सेवा-टेवा पुऱ्याउने ।
- तालिका नं. १२ र १३ अनुसार कार्यक्रम र अनुसूची २ र ३ अनुसार बजेट विनियोजन गर्ने ।
- कृषि प्राविधिक कार्यसमूहलाई फलदायी बनाउन आवश्यकता अनुसार क्रियाकलाप गर्दै लैजाने ।

६. कृषि प्राविधिक कार्यसमूह संचालनको चक्रीय प्रक्रिया

साभेदारी कृषि अनुसन्धान तथा विकासका लागि जिल्ला, क्षेत्रीय र राष्ट्रियस्तरमा कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठी को संगठनात्मक सिर्जना गरी उनीहरूको उत्तरदायित्व र भूमिका, एक-अर्काका परिपुरक हुन र तिनीहरूको आपसमा निकटतम समन्वय र सम्बन्ध रहिरहनु पर्दछ ।

६.१ गोष्ठी संचालन

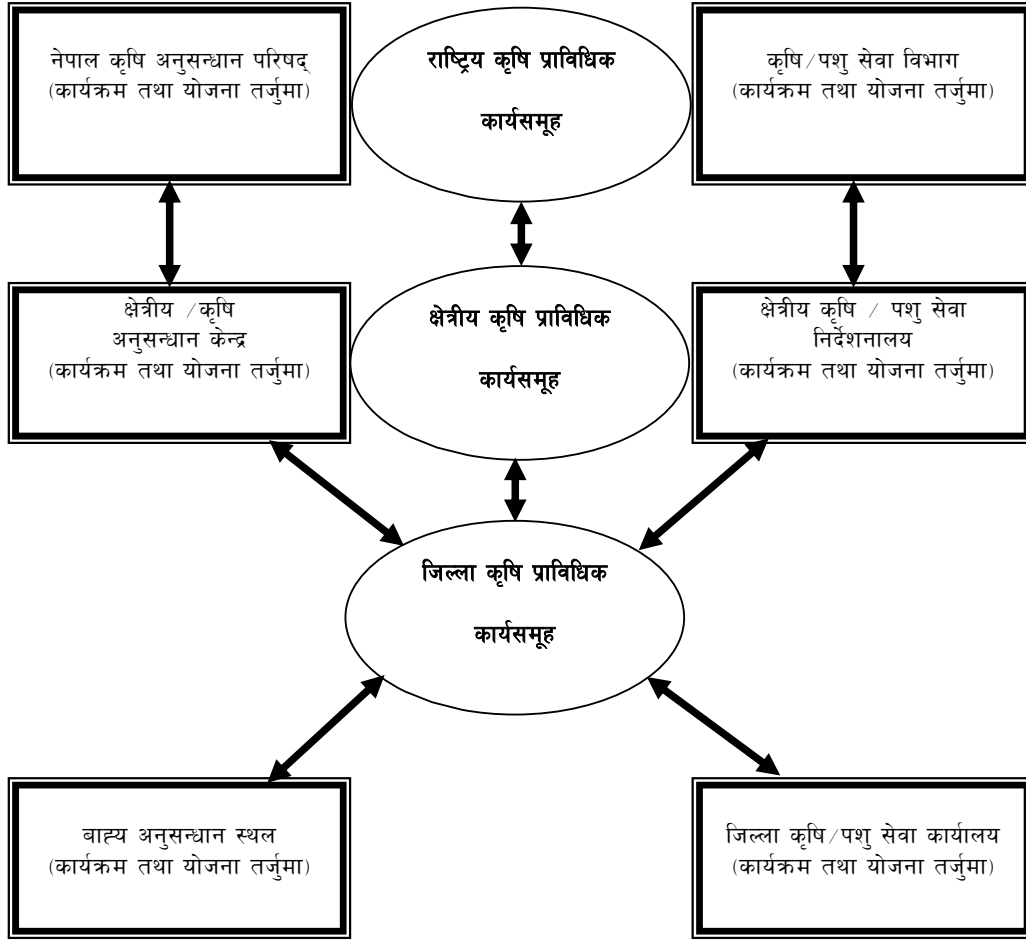
विभिन्न तहहरूमा हुने कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठी संचालन चित्र नं. ६ अनुसार हुनेछन् ।

चित्र नं. ६ : प्राविधिक कार्यसमूह संचालनको चक्रीय प्रक्रिया

- हरेक जिल्लामा वर्ष भरिमा हुने जिल्ला कृषि विकास समितिको तीन वटा बैठक मध्ये दोश्रो चौमासिकमा गरिने जिल्ला कृषि समितिको बैठकलाई उपयोग गरी संयुक्त रूपमा जिल्ला कृषि तथा पशु सेवा कार्यालयले सम्बन्धित जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूह सम्पन्न गर्ने छन् ।
- क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह वर्षको ३ पटक गर्ने । आर्थिक वर्षको प्रथम चौमासिकमा पशु सेवा निर्देशनालयले वार्षिक समिक्षा गोष्ठी संचालन गर्दा समिक्षाको अन्तिम दिन क्षेत्रीयस्तरमा कृषि प्राविधिक कार्यसमूह आयोजना गर्ने छ ।
- दोश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयले आयोजना गर्ने क्षेत्रीय कार्यक्रम तथा बजेट गोष्ठीको संचालन गर्दा समिक्षाको अन्तिम दिनमा क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह आयोजना गर्ने छ ।
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्ले उपरोक्त गोष्ठी (RATWG) आर्थिक वर्षको तेश्रो चौमासिकमा आयोजना गर्ने । यी माथि उल्लेख गरिएका गोष्ठीहरूको प्रतिवेदन सम्बन्धीत आयोजक संस्थाले प्रत्येक वर्ष अनिवार्य रूपमा प्रकाशन गरि वितरण गर्ने । गोष्ठी संचालन गर्न र प्रतिवेदन प्रकाशन खर्च आयोजक संस्थाले कार्यक्रममा व्यवस्था गर्ने । सहभागीहरूको दैनिक तथा भ्रमण भत्ता कृषि/पशु सेवा विभाग/नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् अन्तर्गतका कार्यालयहरूले आ-आफ्नो कार्यालयबाटै भुक्तानी लिन र अन्य संघ/संस्था तथा कृषक प्रतिनिधिहरूको हकमा आयोजक कार्यालयले नै व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- केन्द्रियस्तरको कार्यसमूहको आयोजना वार्षिक रूपमा तेश्रो चौमासिकमा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्ले गर्ने र त्यसको लागि आवश्यक श्रोत एवं साधनको व्यवस्था वाह्य अनुसन्धान महाशाखाले गर्ने ।

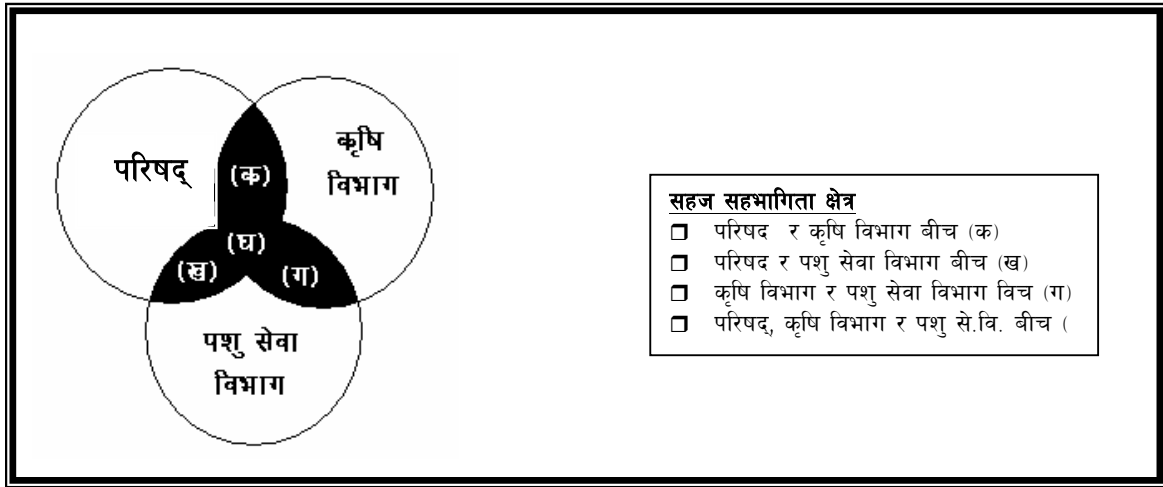
योजना तर्जुमा प्रक्रिया जिल्लास्तरीय कृषि अनुसन्धान र विकास प्रकृत्यामा संलग्न संस्थाहरूले संचालन गर्ने कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको योजना तर्जुमा प्रकृत्या चित्र नं ७ मा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ।

चित्र नं. ७: कृषि अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धि योजना तर्जुमा प्रकृया

६.२ सहज सहभागीता:

प्रत्येक सहभागी संस्थाहरूको सहभागीतामा कमि भएको महशुस गरिएको हुदाँ सो क्षेत्र बढाउनु पर्ने देखिन्छ । हाल भईरहेको सहभागीता क्षेत्र चित्र नं. ८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं.८ : प्रमुख प्रात्रहरूको सहज सहभागीता क्षेत्र

७. अनुगमन प्रक्रिया

जिल्ला, क्षेत्रीय र केन्द्रीयस्तरमा संचालन गरिने गोष्ठीहरूको नियमित अनुगमन गरिने हुँदा सोको अनुगमन सूचक अनुसूची १ मा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रत्येक निकायले आ-आफ्नो तहको गोष्ठीका प्रतिवेदनमा अनुगमनको मूल्यांकन समेत प्रस्तुत गरी पेश गर्नु पर्नेछ ।

८. कार्यक्रम तथा बजेट

प्राविधिक कार्यसमूह संचालनका लागि सम्बद्ध पक्षहरूले कार्यक्रमको पहिचान गरी बजेटको समेत व्यवस्था गर्नु पर्दछ । कृषि तथा पशु सेवा विभाग अन्तर्गतका कार्यालयहरूले आयोजना गरेका कृषि प्राविधिक कार्यसमूह गोष्ठीहरूमा सहभागि हुदाँ नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् सहभागीहरूले दैनिक भ्रमण भत्ता आ-आफ्नो सम्बन्धित कार्यालय बाटै लिने तथा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्ले आयोजना गरेको कार्यसमूहमा कृषि तथा पशु सेवा विभाग/सहकारी/खाद्य तथा गुणस्तर नियन्त्रण विभाग अन्तर्गतका सहभागीहरूले आ-आफ्नो कार्यालयबाटै दैनिक तथा भ्रमण भत्ता भुक्तानी लिने व्यवस्था मिलाउने साथै सोही अनुसार कार्यक्रमको लक्ष्य तथा बजेट आ-आफ्नो कार्यक्रममा अनिवार्य रूपले समावेश गर्ने ।

तालिका नं. ११ : विभिन्न स्तरका कार्यसमूह संचालनको चौमासिक लक्ष

कार्यालय	कार्यक्रमको नाम	इकाई संख्या	चौमासिक लक्ष			कैफियत
			पहिलो	दोश्रो	तेश्रो	
(क) जिल्ला कृषि विकास कार्यालय/जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (२ दिनको)	१		१		जिल्लामा वर्ष भरी हुने ३ जिल्ला कृषि विकास समितिका बैठक मध्ये एउटा बैठक जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूह लाई छुट्याउने साथै उक्त गोष्ठी संयुक्त रूपमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय र जिल्ला पशु सेवा कार्यालयले गर्ने ।
(ख) क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशालय	क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (२ दिनको)	१	१			वर्षमा ३ वटा क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह सम्पन्न गर्ने । पहिलो चौमासिकमा क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशालय र दोश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय कृषि निर्देशालय र तेश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय/कृषि अनुसन्धान केन्द्रले संपन्न गर्ने।
(ग) क्षेत्रीय कृषि निर्देशालय	क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (२ दिनको)	१		१		वर्षमा ३ वटा क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह सम्पन्न गर्ने । पहिलो चौमासिकमा क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशालय र दोश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय कृषि निर्देशालय र तेश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय/कृषि अनुसन्धान केन्द्रले संपन्न गर्ने।
(घ) क्षेत्रीय/कृषि अनुसन्धान केन्द्र	क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (२ दिनको)	१			१	वर्षमा ३ वटा क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह सम्पन्न गर्ने । पहिलो चौमासिकमा क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशालय र दोश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय कृषि निर्देशालय र तेश्रो चौमासिकमा क्षेत्रीय/कृषि अनुसन्धान केन्द्रले संपन्न गर्ने।
(ङ.) बाह्य अनुसन्धान महाशाखा (नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्)	राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह (१ दिनको)	१			१	वर्षको एक पटक तेश्रो चौमासिकमा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, बाह्य अनुसन्धान महाशाखाले सम्पन्न गर्ने ।

(क) कार्यसमूह आयोजना गर्ने कार्यालयले गोष्ठीको प्रतिवेदन गोष्ठी सम्पन्न भएको १ महिना भित्र तयार गरि सम्बन्धित माथिल्लो निकायहरू र सहभागीहरूलाई अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउने । गोष्ठी Proceedings को हकमा आयोजक संस्थाले ३ महिना भित्र अनिवार्य रूपमा तयार गरि सम्बन्धित माथिल्लो निकायमा र सहभागीहरूलाई पठाउने साथै सो को १ प्रति नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, बाह्य अनुसन्धान महाशाखा खुमलटारलाई पनि उपलब्ध गराउने ।

(ख) कृषि तथा सहकारी मंत्रालय अन्तर्गतका कार्यालयहरूले नेपाल सरकारको स्वीकृत नर्मस अनुसार खर्च गर्ने र नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् अन्तर्गतका कार्यालयहरूले नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्को प्रचलित नर्मस अनुसार खर्च गर्ने ।

(ग) यी माथि उल्लेखित प्राविधिक कार्यसमूह सम्पन्न भए पछि सोको निष्कर्ष विभिन्न संचार माध्यमहरूद्वारा प्रसार प्रचार गर्ने ।

प्राविधिक कार्यसमूह आयोजना गर्ने निकायले सम्बन्धित गोष्ठीमा हुने खर्चहरू आफ्नो बजेट कार्यक्रममा राख्ने तथा दैनिक/भ्रमण भत्ताको हकमा सहभागी हुने संस्थाले खर्च व्यहोर्ने । राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको लागि आवश्यक बजेट बाह्य अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटारले व्यवस्था मिलाउने ।

तालिका नं. १२ : कार्यसमूह संचालन/ सहभागिता कार्यक्रमको चौमासिक लक्ष

कार्यालय	कार्यक्रमको नाम	इकाई संख्या	लक्ष चौमासिक			कैफियत
			पहिलो	दोश्रो	तेस्रो	
(क) जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	(क) जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा सहभागिता	१		१		जिल्ला कृषि/पशु सेवा कार्यालय, क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र र क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयले आयोजना गर्ने, गोष्ठीहरुमा भाग लिने ।
	(ख) क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा सहभागिता	२	१		१	
(ख) जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	(क) जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	१		१		जिल्ला कृषि/पशु सेवा कार्यालय, क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र र क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयले आयोजना गरेका गोष्ठीमा भाग लिने ।
	(ख) क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा सहभागिता	२	१		१	
(ग) क्षेत्रीय/कृषि अनुसन्धान केन्द्र	(क) जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा सहभागिता	१		१		सम्बन्धित जिल्लामा मात्र सहभागी हुने ।
	(ख) क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	३	१	१	१	
	(ग) राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	१			१	
(घ) क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय	(क) जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	१	-	१	-	सम्बन्धित जिल्लामा मात्र सहभागी हुने ।
	(ख) क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	३	१	१	१	
	(ग) राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा सहभागिता	१	-	-	१	
(ड.) क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालय	(क) जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	१		१		सम्बन्धित जिल्लामा मात्र सहभागिता हुने ।
	(ख) क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	३	१	१	१	
	(ग) राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा सहभागिता	१	-	-	१	
(च) वाह्य अनुसन्धान महाशाखा, नेपाल कृषि नुसन्धान परिषद्	(क) क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा सहभागिता	३	१	१	१	सबै क्षेत्रीयस्तरका कृषि प्राविधिक कार्य समूहमा सहभागी हुने ।
	(ख) राष्ट्रिय कृषि प्राविधिक कार्यसमूह	१	-	-	१	

अनुसूची १ : कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको अनुगमन सूचक

स्तर	अनुगमन सूचक	कसले गर्ने
१. राष्ट्रिय	१.१ कार्यसमूह वर्षमा १ पटक (चित्र नं. ७ अनुसार) १.२ सहभागी संख्या करिव ३५ (सम्पूर्ण बहुउद्देश्य पात्र समूह) १.३ कार्यपत्रहरु १० (अधिकतम) १.४ Proceedings	कृषि तथा सहकारी मंत्रालय । वाट्य अनुसन्धान महाशाखाले क्षेत्रीय कार्यसमूहहरुको अनुगमन गरी राष्ट्रिय प्राविधिक कृषि कार्यसमूहमा कार्य पत्र प्रस्तुत गर्ने । वाट्य अनुसन्धान महाशाखाले तयार गर्ने ।
२. क्षेत्रीय	२.१ गोष्ठी वर्षमा ३ पटक (चित्र नं. ७ अनुसार) २.२ सहभागी संख्या करिव ३५ (सम्पूर्ण बहुउद्देश्यीय पात्र समूह) २.३ कार्यपत्रहरु- तीन २.४ Proceedings	कृषि तथा सहकारी मंत्रालय/ नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्/कृषि तथा पशु सेवा विभाग क्षेत्रीय कृषि/पशु सेवाका निर्देशकले जिल्लास्तरीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको अनुगमन गरी कार्यपत्र प्रस्तुत गर्ने । क्षेत्रीय कार्यसमूहमा जिल्लाहरुले कार्यपत्र पेश गर्दा Agro-ecological region लाई प्रतिनिधित्व हुने गरी सम्बन्धित क्षेत्रीय निर्देशकले तोके बमोजिम बढीमा एक क्षेत्रको तीन वटा कार्यपत्र पेश गर्ने । कार्यसमूह आयोजक संस्थाले तयार गर्ने ।
३. जिल्ला	३.१ गोष्ठी वर्षमा १ पटक (चित्र नं. ७ अनुसार) ३.२ सहभागी संख्या करिव ३५ (सम्पूर्ण बहुउद्देश्यीय पात्र समूह) ३.३ कार्यपत्रहरु - ४ ३.४ कार्यसमूह प्रतिवेदन क्षेत्रीय गोष्ठीमा पेश गर्ने ३.५ Proceedings	क्षेत्रीय कृषि/पशु सेवा निर्देशनालय र जिल्ला विकास समिति जिल्ला स्थित कृषि/पशु सेवा कार्यालय र सम्बन्धित वाट्य अनुसन्धान स्थल संयोजकले कार्यपत्र तयार पारी जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा प्रस्तुत गर्ने । जिल्ला कृषि प्राविधिक कार्यसमूहको प्रतिवेदन क्षेत्रीय कृषि/पशु सेवा निर्देशनालयले तयार गरी क्षेत्रीय कृषि प्राविधिक कार्यसमूहमा पेश गर्ने । कृषि/पशु सेवा कार्यालयले संयुक्त रुपमा तयार गर्ने ।

अनुसूची २ : नेपाल सरकार, कृषि मन्त्रालय अन्तरगत सेमिनार/गोष्ठी संचालन खर्च व्यवस्था

नेपाल सरकार, (सचिव स्तर)को मिति २०६२।३।१३ को निर्णयनुसार थप भएको तालिम सम्बन्धि अन्य नर्मसहरु (रुपैया) :

विवरण	राष्ट्रियस्तर	क्षेत्रीयस्तर	जिल्लास्तर
१ कार्यपत्र	३०००	१५००	१००० प्रति कार्यपत्र
२ प्रस्तुती	५००	५००	५०० प्रति कार्यपत्र
३ प्रतिवेदक	५००	५००	५०० प्रति कार्यपत्र
४ समीक्षक	१०००	५००	५०० प्रति सेसन
५ अध्यक्ष	१०००	५००	५००
६. स्टेशनरी खर्च			
६.१ एक दिने	१००	१००	१०० प्रति व्यक्ति (एक दिने)
६.२ स्टेशनरी खर्च दुई भन्दा वढी	५०	५०	५० प्रति व्यक्ति/दिन
७. सेमिनार/गोष्ठी प्रतिवेदन तयारी पारीश्रमिक (१ देखि ३ दिन)	४०००	२०००	१०००
८. खाजा खर्च			
८.१ एक दिने/व्यक्ति	१००	१००	१००
८.२ थप दिन भएमा/व्यक्ति	७५	७५	७५
९. दैनिक तथा भ्रमण भत्ता (कृषक)	प्रचलित आधिक्य नियमअनुसार	प्रचलित आधिक्य नियमअनुसार	सहायकस्तरको स्थानीय भत्ता तथा भ्रमणभत्ता थप दिइनेछ ।

नोट:

विवरण १ देखि ९ सम्म अनुसूचि २ मा उल्लेख भए बमोजिम गर्ने र पछि, नेपाल सरकार र कृषि अनुसन्धान परिषद्को ऐन/नियम/विनयम संशोधन भए सोही बमोजिम गर्ने ।